

AMPRENTE DE PLANTE DESCOPERITE ÎN AȘEZĂRI ENEOLITICE DIN MOLDOVA

DE

FELICIA MONAH

În ultimul timp se înregistrează un interes crescând pentru reconstituirea mediului înconjurător din diferite epoci istorice. În special arheologii preocupați de preistorie sînt din ce în ce mai mult necesitatea de a raporta viața comunităților respective la mediul înconjurător. Într-adevăr, mai ales în preistorie influența mediului ambiant asupra vieții și activității oamenilor a fost deosebit de importantă. Din păcate, cercetările arheobotanice ne oferă cu parcimonie informații asupra vegetației, una dintre componentele importante ale mediului înconjurător. Din această cauză considerăm că și cele mai mărunte informații nu trebuie neglijate.

Prin bunăvoința doamnei dr. Silvia Marinescu-Bileu ni s-au încredințat pentru determinare mai multe bucăți de chirpic cu amprente de frunze de arbori. Chirpicul provine din noile săpături efectuate, sub conducerea cercetătoarei bucureștene, în cunoscuta stațiune eneolitică de la Izvoare—Piatra Neamț. Ne-au fost puse la dispoziție cîteva zeci de bucăți de chirpic, de dimensiuni diferite, toate provenind de la platforma locuinței nr. 7, datată în faza Precucuteni III¹. Locuința precucuteniană, săpată în campania 1988, a fost, după informațiile de care dispunem, prevăzută cu o platformă alcătuită din trunchiuri de copăcei cu diametrul de 10—12 cm, necurățați de coajă și de ramuri. Platforma, masivă, a avut grosimea de aproximativ 20 cm, acoperind toată suprafața locuinței. Pe lutul moale, aplicat peste podina din trunchiuri de copăcei, s-au imprimat destul de clar amprente de crengi și frunze. Dezordonat dispuse, cu multe suprapuneri sau doar imprimări parțiale, amprente sînt destul de greu de determinat. Folosind cîteva amprente mai clare care au elemente de determinare, am identificat prezența, pe mai multe bucăți de chirpic, a frunzelor de *Corylus avellana* L. (alun). Ampretele obovate cu nervuri principale și secundare foarte clare (fig. 1/1—3; 2/3—4) și marginea limbului dublu serată (fig. 2/4) ne dau certitudinea determinării. Dimensiunile amprentelor sînt variabile, de la foarte mici, care se găsesc în virful ramurilor, pînă la mărimea frunzelor adulte.

Cîteva dintre frunzele imprimate pe chirpicul platformei par să semnaleze, dar fără să avem certitudinea, prezența arinului (*Alnus* sp.). S-ar putea să fie vorba de arinul negru (*Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.).

Amintim faptul că în campania 1984 pe chirpicul platformei unei locuințe Precucuteni III tot de la Izvoare au fost găsite cîteva amprente de frunze de *Corylus avellana* L.,² iar prof. Radu Vulpe menționează descoperirea unui mic depozit de fructe de alun într-o groapă protocucuteniană³. Alte amprente de frunze de alun au fost descoperite pe chirpicul platformei locuinței nr. 33 de la Poduri—Dealul Ghindaru, construcție datată în etapa Precucuteni III-clasic⁴. Prezența alunului în apropierea satului precucutenian de la Izvoare nu este surprinzătoare, deoarece *Corylus* este specific lizierelor sau locurilor deschise din pădure. Utilizarea lemnului de alun (arbust care nu atinge dimensiuni mari) la construcții, atît la Izvoare cît și la Poduri, este oarecum surprinzătoare deoarece ar fi trebuit să fie protejat datorită fructelor comestibile pe care le furnizează.

A doua specie care se pare că a fost utilizată la construcția locuinței nr. 7 de la Izvoare, arinul, este un arbore specific locurilor umede, crescînd, de obicei, pe malul riurilor și pîraicelor. La

¹ Datarea și informațiile asupra materialului arheobotanic ne-au fost oferite, cu multă amabilitate, de către doamna dr. Silvia Marinescu-Bileu, căreia îi mulțumim călduros.

² M. Cărciumaru, F. Monah, *Déterminations paléobotaniques pour les cultures Précucuteni et Cucuteni*, în vol. *La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 174.

³ R. Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936—1948*, București, 1957, p. 26 și 263.

⁴ F. Monah, *Amprente de frunze descoperite în stațiunea arheologică Poduri — Dealul Ghindaru, județul Bacău*, în *MemAntiq*, IX—XI, 1977—1979 (1985), p. 685—686; M. Cărciumaru, F. Monah, *op. cit.*, p. 174.

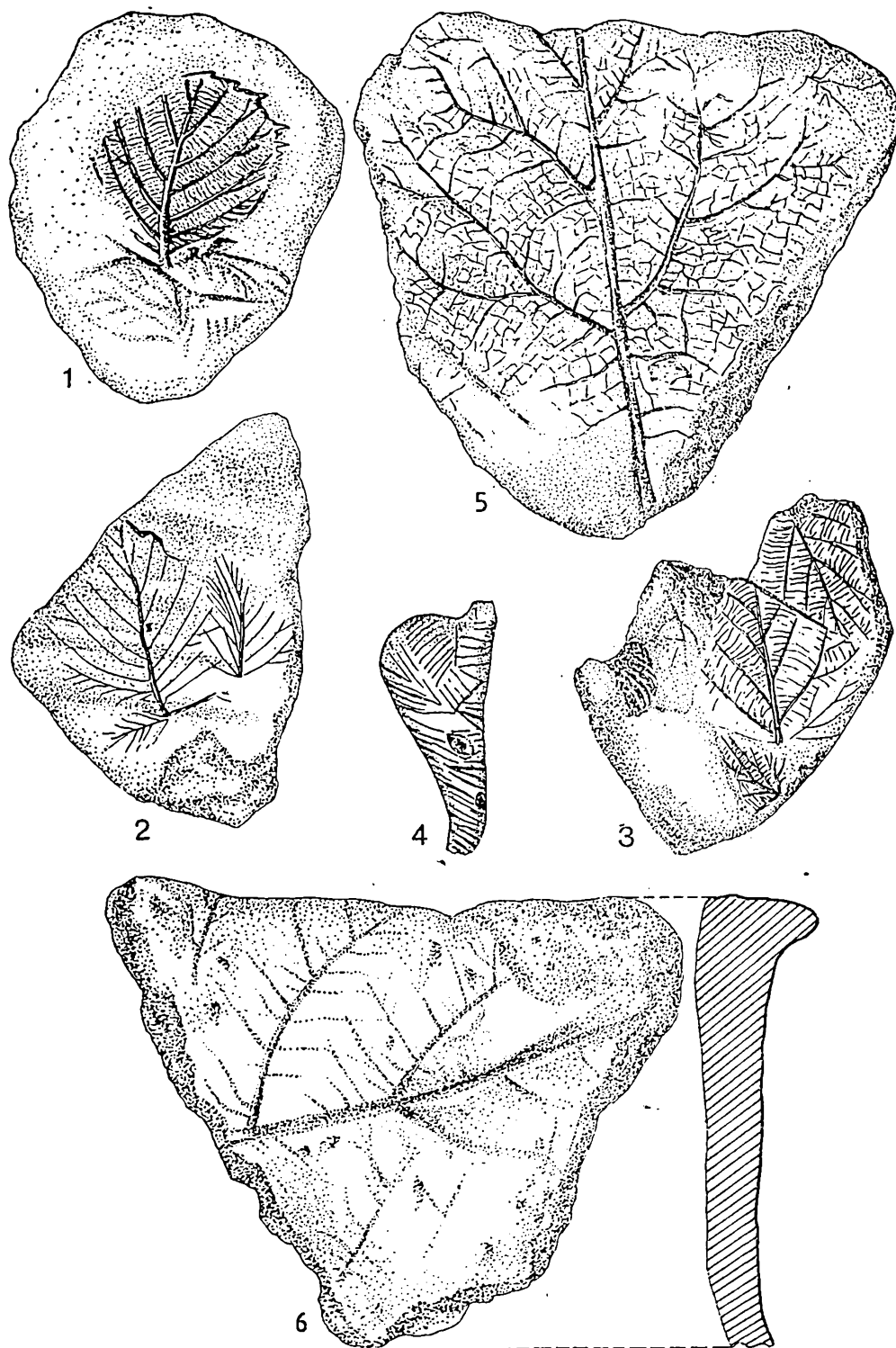

Fig. 1. 1—3. amprente de *Corylus avellana* L. din așezarea Izvoare-Piatra Neamț; 4, fragment de statueta cu amprentă de *Trilicium* sp. din așezarea Răucești-Munteni, jud. Neamț; 5—6 amprente de frunze de *Arctium* sp. din așezarea Trușești-Țuguieța, jud. Botoșani.

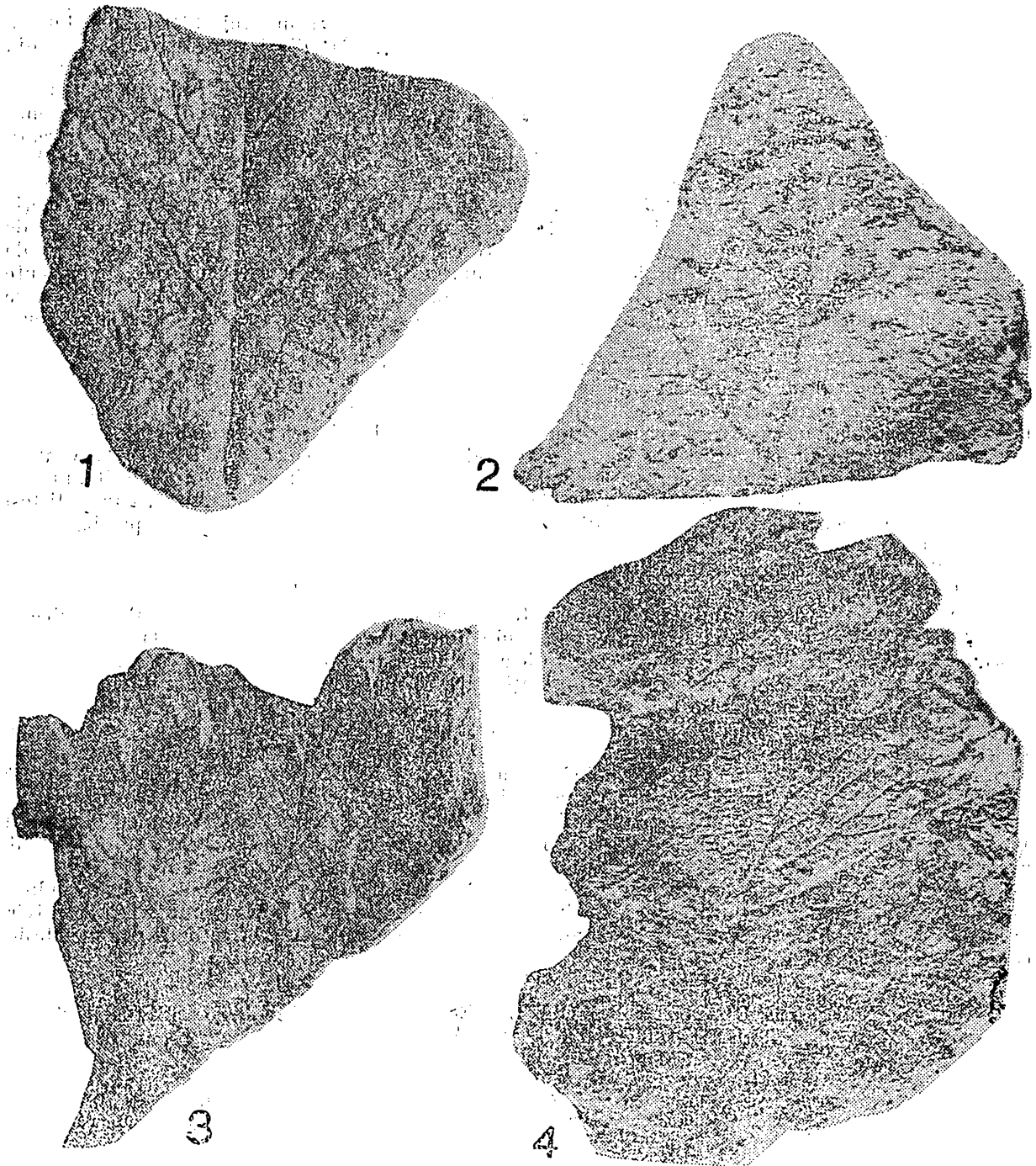

Fig. 2. 1—2, amprentă de frunză de *Areltium* sp. din așezarea Trușești-Țuguieta, jud. Botoșani; 3—4, amprente de frunze de *Corylus avellana* L. din așezarea Izvoare — Piatra Neamț.

Izvoare probabil a fost adus din lunca aflată în apropierea aşezării. Următorul lot de materiale arheobotanice provenind din aşezarea Cucuteni A de la Truşeşti—Ţuguieţa, jud. Botoşani, ne-a fost pus la dispoziţie de acad. Mircea Petrescu-Dimboviţa⁵. Lotul de la Truşeşti este compus din şase bucăţi de chirpic, cu dimensiuni diferite, ce prezintă amprente de frunze şi cantităţi diferite de pleavă, spiculeţe şi cariopse.

Prima bucată de chirpic, după marcaj, provine din gr. L săpată în anul 1952. Acum, bucată de chirpic are forma triunghiulară, fiind spartă din vechime pe una din laturi. Este alcătuită din două straturi de lut cu urme de pleavă şi paie de cereale ce alternează cu frunze. Dintre acestea doar amprenta aflată pe una dintre feţe poate fi determinată. Cu toate că nu avem suficiente elemente de determinare, lipsind baza şi marginea limbului, credem că poate fi interpretată ca fiind o amprentă (fig. 1/5 ; 2/1) de *Arctium* sp. (brusture). Pe ambele feţe, dar mai ales pe cea opusă celei cu amprenta de *Arctium*, se observă impresiuni de cariopse şi spiculeţe, precum şi cariopse înglobate în lut. Ampretele menţionate par să provină de la cariopse şi spiculeţe de *Triticum*. Cea de a doua bucată de chirpic (fig. 2/2) avind marcajul destul de neclar, probabil L 34(?), provine de la o construcţie cu un soi de buză uşor evazată spre exterior. Pe faţa dinspre interior se observă o amprentă de frunză de *Arctium* sp. Pe ambele feţe cât şi în spărtură se văd numeroase cariopse şi spiculeţe de *Triticum*. Pe celelalte bucăţi de chirpic se remarcă amprente de frunze nedeterminabile şi amprente mai clare de boabe de grâu. Pe una dintre bucăţile de chirpic (inv. III-122), cu marcajul şters, se remarcă câteva amprente, destul de clare, de spiculeţe cu două cariopse mature de *Triticum dicoccum* L. Schrank (?).

În legătură cu materialul de la Truşeşti—Ţuguieţa putem remarca doar faptul că pleava cu care era amestecat lutul conţinea un număr destul de important de seminţe de grâu. Se poate aprecia că locuitorii din faza Cucuteni A de la Truşeşti nu par să fi fost preocupaţi de recuperarea tuturor boabelor. Acest lucru ne sugerează existenţa unor cantităţi destul de importante de cereale în momentul treieratului. Cât despre brusture, acesta este o plantă ruderală care se întâlneşte frecvent în aşezări, dar şi la marginea pădurilor. În satele din Moldova frunzele de brusture erau folosite, uneori, pentru a împacheta unele produse alimentare, datorită dimensiunilor lor. La Truşeşti, par să fi fost folosite pentru a separa straturile de lut din construcţia menţionată, fără să putem preciza rostul acestei acţiuni.

În literatura consacrată culturii Cucuteni—Tripolie sînt bine cunoscute statuetele cu amprente de boabe de grâu descoperite de S. N. Bibikov în staţiunea Tripolie A de la Luka—Vrubleveckaja⁶. După publicarea acestora nu au mai fost semnalate decît arareori piese plastice cu cereale amestecate în pastă. Doar Natalia Berlescu, aminteşte, în textul cunoscutei sale lucrări privind plastica antropomorfă şi zoomorfă din colecţiile Muzeului de Istorie a Moldovei, piese cu amestec de cereale în pastă⁷. Cu toate că am examinat cu toată atenţia ilustraţia lucrării menţionate, nici unul dintre idoli publicaţi nu are amprente de cereale.

Pină cu puţină vreme în urmă, cazul de la Luka—Vrubleveckaja părea să fie datorat unei situaţii speciale, probabil izolate. Recent, ne-a fost pus la dispoziţie un fragment din partea inferioară a unei statuete Cucuteni A, provenind din aşezarea de la Răuceşti—Munteni, jud. Neamţ⁸. Pe coapsa statuetei se observă clar amprenta unei cariopse de *Triticum* (fig. 1/4). Din păcate, nu dispunem de elementele necesare determinării speciei. Pe alte trei fragmente de statuete, datate în faza Cucuteni A, provenind din aşezarea de la Mărgineni—Cetăţuia⁹, jud. Bacău, se observă de asemenea amprente de cariopse, fără să putem preciza dacă sînt de *Triticum* sau *Hordeum*.

În general amprentele determinabile de plante sînt rare în staţiunile arheologice, datorindu-se unor întîmplări fericite, dar nu trebuie neglijate, deoarece ne furnizează unele informaţii cu privire la mediul înconjurător sau cu privire la plantele cultivate şi la unele practici agricole ale membrilor comunităţilor respective.

EMPREINTES DE PLANTES DÉCOUVERTES DANS DES ÉTABLISSEMENTS ÉNÉOLITHIQUES DE LA MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Dans la préhistoire, l'influence de l'environnement sur la vie et l'activité des hommes a été particulièrement importante. Le présent ouvrage apporte quelques données qui servent à compléter les informations dont nous disposons jusqu'à présent sur la flore de l'époque énéolithique.

⁵ Mulţumim şi pe această cale domnului acad. M. Petrescu-Dimboviţa pentru materialele şi informaţiile oferite.

⁶ S. N. Bibikov, *Rannetripolskoe poselenie Luka-Vrubleveckaja na Dnestre*, în *MIA*, 38, p. 170 şi urm., fig. 65; p. 206 şi fig. 69—72.

⁷ N. Berlescu, *Plastica cucuteniană din vechile colecţii ale Muzeului de Istorie a Moldovei*, în *ArhMold*, 11—111, 1964, p. 68, vezi şi n. 9.

⁸ Gh. Dumitroaia, *Plastica antropomorfă din aşezarea cucuteniană de la Răuceşti — Munteni, jud. Neamţ*, în *Mem-Antiq*, XV—XVII, 1983—1985 (1987), p. 28. Mulţumim şi pe această cale colegului Gh. Dumitroaia pentru materialul pus la dispoziţie şi informaţiile furnizate.

⁹ Săpături inedite Dan Monah.

Pour la station énéolithique de Izvoare—Piatra Neamț on a déterminé des empreintes de feuilles sur quelques dizaines de morceaux de torchis provenant de la plate-forme de l'habitation no. 7, datée dans la phase Précecuțeni III. La plate-forme, dont l'épaisseur était d'environ 20 cm, était construite sur des troncs d'arbre au diamètre de 10—12 cm, qui n'ont pas été émondés d'écorce et des rameaux. Sur la plupart des morceaux de torchis, les empreintes étaient de *Corylus avellana* L. (noisetier).

Quelques empreintes sur les torchis de Izvoare semblent signaler la présence d'*Alnus* sp., sans que nous en ayons la certitude.

Pour l'établissement Cucuțeni A de Trușești, dép. de Botoșani, on a déterminé quelques empreintes de feuilles et de caryopses imprimées sur torchis. Sur deux morceaux de torchis on a identifié des empreintes de *Aretium* sp. Sur un autre morceau de torchis on observe quelques empreintes d'épillets de *Triticum dicoccum* L. Schrank.

Sur un fragment de statuette Cucuțeni A, provenant de l'établissement de Răucești, dép. de Neamț, on observe une empreinte de *Triticum* sp., sans avoir les éléments nécessaires à la détermination de l'espèce. Des empreintes de caryopses de céréales ont été observées aussi sur trois statuettes Cucuțeni A, provenant de la station Mărgineni-Celățuia, dép. de Bacău.

Jusqu'à présent, les stations énéolithiques de Moldavie ont fourni peu de matériels archéologiques à empreintes de plantes. Nous espérons que les fouilles prochaines vont offrir des matériels plus nombreux disposant de suffisants éléments de détermination.

Traduit par ALINA PAMFIL

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. 1—3, empreintes de *Corylus avellana* L. provenant de l'établissement de Izvoare — Piatra Neamț ; 4, fragment de statuette avec empreinte de *Triticum* sp. provenant de l'établissement de Răucești-Munteni, dép. de Neamț ; 5—6, empreintes d'*Aretium* sp., provenant de l'établissement de Trușești-Țuguieta, dép. de Botoșani.

Fig. 2. 1—2, empreintes de feuille d'*Aretium* sp., provenant de l'établissement de Trușești-Țuguieta, dép. de Botoșani ; 3—4, empreintes de feuilles de *Corylus avellana* L. de l'établissement de Izvoare — Piatra Neamț.